

ПРАВО НА ДОСТАТНЄ ХАРЧУВАННЯ ДИТИНИ

THE RIGHT OF THE FOOD OF CHILDREN

Прохазка Г.А.,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри правосуддя

Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У запропонованій статті розглядаються особливості правового розуміння права дитини на достатнє харчування. Зростання продовольчого дефіциту в світі підвищують вимоги до міжнародної спільноти та окремих держав щодо дотримання світових стандартів забезпечення основних прав людини. Автором зосереджена увага на відмінностях у правовому визначенні зазначених прав дитини, їх місця в міжнародному праві та на супутніх проблемах, пов'язаних з впровадженням у національне право.

Ключові слова: право на достатнє харчування, право на свободу від голоду, міжнародне право, права дитини, недоїдання, продовольча проблема.

В предложенной статье рассматриваются особенности правового понимания права ребенка на достаточное питание. Увеличение продовольственного дефицита в мире повышает требования к международному сообществу и к отдельным государствам касательно соблюдения мировых стандартов обеспечения основных прав человека. В связи с этим, автором сконцентрировано внимание на отличиях в правовом определении указанных прав ребенка, их места в международном праве и на сопутствующих проблемах, связанных с внедрением в национальное право.

Ключевые слова: право на достаточное питание, право на свободу от голода, международное право, права ребенка, недоедание, продовольственная проблема.

In offered article are considered the particularities of the legal understanding of the children right to adequate food. Increasing of the food deficit in the world raises the requirements to international community and to separate states regarding of observance of world standards of ensuring of the main human rights. In this connection, by the author is concentrated the attention on differences in legal determination of specified children rights, their place in international right and on accompanying problems, connected with the introduction in national right.

Key words: right to adequate food, right to freedom from hunger, international right, human right of children, malnutrition, food problem.

Постановка проблеми. Будь-яка дитина має право на піклування батьків, родичів, територіальної громади і держави. Піклування полягає у створенні умов, за яких дитина буде забезпечена належним доглядом, вихованням, створенням умов для відповідного психічного і фізичного розвитку.

Такий розвиток не можливий без відповідного віку дитини належного харчування, яке має свої особливості і закріплення яких знайшло своє місце у низці міжнародно-правових документів, рішеннях ООН, Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) та Продовольчої і Сільськогосподарській Організації ООН (ФАО).

Стан дослідження. Зазначеним науково-правовим проблемам приділяли увагу. Видар, Я. Кім, Л. Круз [1, с. 1–16], Дж. Кент [2, с. 133] та ін. Враховуючи поступ України до запровадження європейських цінностей і міжнародно-правових стандартів у сфері захисту основних прав людини, до захисту економічних, соціальних і культурних прав населення, проблема дотримання права дитини на достатнє харчування поки що залишається поза дослідженнями вітчизняних науковців, а тому розгляд останніх і є метою даної статті.

Виклад основного матеріалу. Коли згадують про права дитини, то майже завжди починають з Конвенції ООН про права дитини від 20.11.1989 року і у

контексті дотримання державами-учасницями таких прав, як право мати сім'ю, належний догляд, освіту та ін. Реалізація прав дитини невідривно пов'язана і з дотримання прав материнства і батьківства, у тому числі прав вагітних жінок. І тільки в останні роки ми почали говорити про права саме дитини, як повноцінного представника спільноти, окремо від прав дорослих.

Наприклад, ще декілька років тому було не прийнято говорити про право дитини самостійно звернутися до суду за захистом свої порушених, невідомих або оспорюваних прав, свобод та інтересів. І мова йде не стільки про наявність у особи законного представника, адвоката, скільки про дитину як ініціатора такого судового звернення.

Вік, з якого допустиме саме звернення, може коригуватися внутрішнім законодавством країни, залежно від особливостей національного права країни, проте спектр прав, які підлягають захисту, майже не відрізняється від кола прав дорослих.

Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 29 ЦПК України неповнолітні особи віком від 14 до 18 років можуть особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в судах у справах, які виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь, якщо інше не встановлено законом. Хоча це і не позбавляє суд права залучити

до у часті у таких справах законних представників зазначеної особи [3].

Становлення концепції захисту прав і свобод людини і громадянина відбулося після закінчення Другої світової війни, але майже недослідженим залишився вплив на становлення прав дитини Женевської конвенції про права дитини, прийнятої на 5-й Асамблеї Ліги Націй у 1924 році, як першого міжнародно-правового документу із зазначеної проблеми.

Женевська конвенція прав дитини 1924 року була розроблена Е. Джеб, засновницею Міжнародного союзу спасіння дітей, який був першою у світі міжнародною організацією, що присвятила свою діяльність захисту прав дитини. Декларація увібрала в себе 5 основних принципів, два з яких і стосувалися необхідності надання дитині засобів для забезпечення її нормального фізичного і духовного розвитку, а також недопущення голодування дитини. Пізніше 20.11.1959 року, ґрунтуючись на положеннях Женевської конвенції 1924 року, була прийнята спеціальна Декларація прав дитини, яка серед основних принципів також передбачила право дитини на належне харчування [4].

Разом з тим саме Женевська конвенція 1924 року стала тим правовим документом, який започаткував захист прав дитини і сприяв подальшому закріпленню їх у міжнародно-правових актах, адже забезпечення дитини належного (достатнього) харчування почало розглядатися у якості складової гідного рівня життя, як необхідність забезпечення материнства і дитинства (наприклад, у доповідях і резолюціях ВООЗ, ФАО) [4].

Право на достатнє харчування неповнолітніх, так само як і дорослих, пов'язане, в першу чергу, із забезпеченням доступу до продуктів харчування, які достатні та безпечні, і має свою специфіку. Так, для дорослого реалізація права на достатнє харчування буде передбачати не тільки вищезазначені критерії, але і проведення відповідної державної політики щодо справедливого розподілу продовольчих ресурсів серед населення (у тому числі етнічних груп), сприяння поширенню фермерства і ведення сільського господарства, забезпечення домогосподарств посівним матеріалом, кредитами, доступом до технологій і знань, обмеження монополізму великих виробників продовольчих товарів.

Забезпечення доступу до продовольства буде передбачати і проведення успішної політики уряду країни з недопущення дискримінації, гендерної нерівності.

При здійсненні аналізу права на достатнє харчування дитини, необхідно виходити з того, що малолітня або неповнолітня особа, з огляду на свій вік, обмежена у реалізації доступу до продовольства, до місць його розподілу, не має можливості його виготовити або зробити придатним до споживання. Це створює значні проблеми для дитини у користуванні своїми правами і тут значні обов'язки покладаються на батьків, опікунів і державу.

Крім цього, за таким критерієм, як вікова група, діти потребують спеціального раціону харчування,

збалансованого за медичними показниками. Особливу увагу міжнародна спільнота приділила проблемі харчового раціону немовлят та вагітних жінок, жінок у період після пологів. Забезпечення права на достатнє харчування передбачає отримання таких продуктів і для матері, і для дитини, які є екологічно чистими, без шкідливих синтетичних домішок, у достатніх обсягах.

На думку багатьох вчених, шкільні обіди усе частіше визнаються ключовим компонентом реалізації фундаментальних прав людини, таких як: право на достатнє харчування, право на здоров'я, право на освіту. Діти є найбільш вразливою групою населення, оскільки залежать від дорослих у плані отримання освіти, медичного забезпечення, достатнього харчування, яке б відповідало їхнім уподобанням та вимогам, для того, щоб мати можливість на гідне існування. Деякі країни передбачили обов'язкові шкільні обіди як право неповнолітніх, і, таким чином, це стало обов'язком держави на підставі закону (Бразилія, Перу). Крім цього, в Перу на законодавчому рівні передбачений контроль за наднормовою вагою дітей та молоді [1, с. 9–10].

Обговорення проблеми протидії наднормовій ваги на рівні міжнародних організацій (ФАО, ВООЗ) набуває свого поширення і розглядається у якості однієї з причин, що зумовлюють порушення права людини на достатнє харчування. Наприклад, наднормова вага неповнолітніх може виникнути далеко не завжди від малорухомого способу життя і буває зумовлена:

- бідністю, коли діти і молодь не мають постійного доступу до продовольства, отримують низькокалорійні продукти харчування, продукти, що містять синтетичні замінники, які провокують різні суміжні захворювання, у тому числі ожиріння;
- відсутністю належного контролю з боку батьків, адміністрації навчальних закладів за продуктами, що споживають діти, зокрема, під час перерв між заняттями, поза приміщеннями шкіл;
- низький рівень поінформованості дітей і батьків про безпеку надмірної ваги, про склад продуктів харчування, які вони споживають;
- відсутність у меню навчальних закладів спеціального харчування, розрахованого на дітей з надмірною вагою, а також дітей хворих на цукровий діабет.

Наведені приклади розцінюються ВООЗ як такі, що провокують розвиток захворювань дітей і таким чином впливають на реалізацію відразу низки фундаментальних прав: права на достатнє харчування і права на здоров'я, право на гідний рівень існування, а в результаті, на право на життя людини.

Для України проблема з харчуванням неповнолітніх стоїть не менш гостро. Останнім часом спостерігаються спроби обмеження кількості дітей, які мають право на такі безкоштовні обіди, та зменшення частки участі держави у фінансуванні та поширенні заохочення запровадження таких обідів [5]. Це може бути розцінене як певне порушення зобов'язань держави, оскільки у 2009 році Україна підписала Факультативний протокол до Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 року [6, с. 10].

Шкільні обіди міжнародними правозахисними установами розглядаються як один із способів забезпечення права дитини на достатнє харчування. Наприклад, Всесвітня Продовольча програма (ВПП) на острові Мінданао (Філіппіни), у якості підтримки родин, вагітних, матерів та дітей, крім шкільних обідів запровадила такі спеціальні програми, як: «продовольство за працю» та «продовольство за навчання», а також допомогу внутрішньо переміщеним особам для найбільш вразливих верств населення і постраждалим від конфліктів. ВПП відзначила, що шкільні обіди сприяли залученню дітей до навчання, розширенню участі населення у житті громади та закріпили можливості для діалогу між урядом і спільнотами, а інші проекти сприяли підтримці сімей у скрутний час і не призвели до залежності від зовнішньої допомоги [7, с. 19–20].

Забезпечення права на достатнє харчування дітей, як і дорослим, повинне передбачати надання необмеженого доступу до продовольства, достатнього для задоволення продовольчих потреб дитини. Дитина має бути поінформована, якщо може сприймати таку інформацію, про склад продуктів харчування, про їх безпечність, про джерела їх знаходження.

Можна виділити і пріоритетність для дитини її права на задоволення продуктових інтересів порівняно з дорослими громадянами, оскільки вік дитини фактично створює для держави додаткові обов'язки у проведенні відповідної державної політики.

На сьогодні єдиного підходу у визначенні кількості продовольства, необхідного для задоволення мінімальних потреб людини у світі, немає. Проблема полягає не у встановленні кількості необхідних для людини калорій, які вона повинна споживати щоденно, адже це питання медицини, а у плані визначення того, що собою являє такий мінімальний стандарт, які категорії населення можуть на нього розраховувати, в чому будуть полягати обов'язки держави з його забезпечення.

Держави дуже неохоче визнають проблеми із забезпеченням продовольчої безпеки, прав і свобод людини і громадянина у економічній, соціальній і культурній сфері. Також вони по-різному підходять до розуміння мінімальних стандартів продовольства, необхідного для людини.

Наприклад, популярним є підхід, за яким забезпечення економічних, соціальних і культурних прав людини залежить від економічної спроможності держави. Цей критерій не є визначальним, оскільки проблеми із дотриманням права людини на достатнє харчування спостерігаються і у країнах «золотого мільярда». Таким чином, можна говорити про забезпечення доступу особи до такої кількості продовольства, яка б реалізувала базові потреби у харчуванні, дозволяла гідно існувати, і про перспективу хоча б у віддаленому майбутньому повністю ліквідувати голод у світі.

Таким чином, на держави покладається обов'язок забезпечити своїх громадян доступом до продовольства, технологій, знань, кредитів у обсягах, які б забезпечили дотримання такого продовольчого стан-

дарту. При цьому набір продуктів харчування, робіт або послуг кожна держава визначає сама.

Реалізацію права на достатнє харчування часто помилково ототожнюють із задоволенням таких прав, як право на працю, право на соціальних захист. Суть помилки полягає у тому, що реалізація права на працю пов'язана із отриманням певної винагороди, яку людина може витратити на будь-які соціальні, культурні блага, а не тільки на харчування. Харчування не є кінцевою метою забезпечення права на працю.

Право на соціальних захист, право на соціальну допомогу також передбачають забезпечення низки економічних, соціальних і культурних благ людини, які вона не може отримати самостійно. Разом з тим, такі соціальні блага надаються окремим верствам населення, які з огляду на ті або інші причини опинилися у скрутній життєвій ситуації.

У цьому простежується певна подібність із забезпеченням права на достатнє харчування, оскільки існує прямий обов'язок держави підтримати своїх громадян. Разом з тим, коли йдеться про дотримання права на достатнє харчування, мають на увазі одне із основних прав людини, з яким пов'язане її існування. Відповідно, створювати перешкоди, обмежувати доступ до реалізації цього права своїх громадян держава повноважень не має.

Тому, на нашу думку, встановлення мінімального продовольчого стандарту повинне бути загальним, а соціальний захист, соціальна забезпечення, пряма продовольча допомога окремим верствам населення повинна розглядатися як субсидіарна (додаткова) допомога з боку держави.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що право на достатнє харчування дитини є одним із основних прав людини, з яким пов'язане забезпечення її гідного існування. Дотримання права на достатнє харчування дитини вимагає від держави додаткових зусиль на державному, регіональному та місцевому рівнях для того, щоб надати доступ дітям до достатнього, безпечного, якісного харчування, яке відповідає віку та її потребам.

Нагальною проблемою є розробка і впровадження місцевих програм забезпечення дітям доступу до харчування, охоплення безкоштовними шкільними обідами дітей без визначення їхнього статусу, оскільки саме у шкільному віці відбувається становлення молодого організму і такі витрати сприяли б зменшенню кількості захворювань вже серед дорослих.

Необхідними є і запровадження спеціальних програм, які б передбачали протидію ожирінню в Україні, здійснення контролю за якістю і безпечністю продуктів харчування, відповідністю їх стандартам Європейського Союзу.

Корисним для України є досвід інших країн світу із запровадження таких програм, як: «продовольство за навчання» і «продовольство за роботу», які сприяли б зменшенню соціальної напруги суспільства, забезпечили реальну допомогу таким специфічним верствам населення, як

безробітні та безпритульні. Дотримання права на достатнє харчування є особистим правом дитини, яке повинно гарантуватися їй від народження. Воно не може ототожнюватися з іншими еконо-

мічними, соціальними та культурними правами людини і повинне забезпечуватися в обсягах, які визнаються достатніми для її належного фізичного і духовного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Vidar M. Legal developments in progressive realization of the right to adequate food. Thematic study 3 / Margret Vidar, Yoon Jee Kim, Luisa Cruz – FAO, 2014. – 17 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.fao.org/3/a-i3892e.pdf>.
2. Kent G. Children's right to adequate nutrition / George Kent // International Journal of Children's Right. – Kluwer Academic Publishers: Printed in the Netherlands, 1993 – P. 133–154.
3. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон від 18.03.2004 р. № 1618-IV[Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
4. Доклад по правам человека. Поощрение и защита. Московская международная модель [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://sartraccs.ru/print.php?print_file=Pub_inter/unkindporno3.htm.
5. Про затвердження Порядку надання послуг з харчування дітей у дошкільних, учнів у загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах, операції з надання яких звільняються від обкладення податком на додану вартість. Постанова КМ України від 2 лютого 2011 р. № 116. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/116-2011-%D0%BF/paran11#n11>.
6. Golay, C. The optional protocol to the international covenant on economic, social and cultural rights / C. Golay. – Geneva : CETIM, 2008. – 14 p.
7. Первый проект Рамочных действий по решению проблемы отсутствия продовольственной безопасности и неполноценного питания при затяжных кризисах. Интерактивный набор ресурсов. Перевод принципов в практическую область. – КВПБ: Рим, 2014 г. – 68 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.fao.org/fileadmin/templates/cfs/Docs1314/A4A/FirstDraft/CFS_A4A_Online_Resources_RU.pdf.